

«ՍԵՎԱՆԻ Խ. ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ»

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝

Ներառական աջակցող կրթական միջավայրի
ստեղծումը ուսումնական գործընթացում՝
գրական երկի միջոցով

ԱՌԱՐԿԱ՝

Հայոց լեզու և գրականություն

ՀԵՂԻՆԱԿ՝

Մարուս Բաղյան

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ Ջիլ գյուղի միջնակարգ դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
1. ՀԱՇՄԱՆԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	5
1.1 Սոցիալական խնդիրների նշանակությունն ու ազդեցությունը ներառական կրթության գործընթացում	5
1.2 Ներառական կրթություն, հիմնական հասկացությունները	7
2. ՈՒՍՄԱՆ ՄԵՋ ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿԻ ՄԻՋՈՑՈՎ.....	12
2.1 Ուսուցչի դերը հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացման և ինտեգրման գործում ժամանակակից ներառական կրթության համակարգում	12
2.2 Ուսուցման մեթոդների ներդրման առանձնահատկությունները ներառական կրթության պայմաններում	15
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	19
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	21

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մենք քիչ բան գիտենք հաշմանդամություն ունեցող երեխաների մասին, թեև այժմ նրանց մասին հաճախ են խոսում լրատվամիջոցներում: Ներկայումս դպրոցում մեր կողքին շատերն են սովորում: Իսկ ի՞նչ գիտենք մենք նրանց մասին: Ինչպե՞ս են ապրում այս երեխաները: Ի՞նչ հարցեր են նրանց մտահոգում: Ինչպիսի՞ն է նրանց ներաշխարհը: Հատուկ երեխաներն ունեն իրենց հատուկ աշխարհը, որը մենք պետք է փորձենք հասկանալ: Եվ մենք կարող ենք դա անել՝ շփվելով նրանց հետ և նրանց մասին գրքեր կարդալով:

Աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ներառական կրթությունը՝ ժամանակակից գեղարվեստական ստեղծագործությունների միջոցով: Այս նպատակի իրագործմանը նպաստում է մի շարք խնդիրների լուծումը՝

- ուսումնասիրել ներառական կրթության տերմինաբանության, հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կրթության իրավական կարգավորման վերաբերյալ գիտական գրականությունը,
- ընդհանուր առմամբ դիտարկել հասարակության մեջ նման երեխաների հիմնական խնդիրները,
- երեխաների ուշադրությունը հրավիրել ուսուցանվող թեմայի վրա:

Աշխատանքի ուսումնասիրության առարկան՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կրթությունը՝ որպես ժամանակակից գեղարվեստական գրականության ստեղծագործությունների օգնությամբ՝ նրանց սոցիալական ինտեգրման գործընթացն է, հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին ներառական կրթության մեջ ընդգրկելու խնդիրը:

Այս աշխատանքի գործնական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ վերլուծելով այս աշխատանքները արտադասարանական ընթերցանության դասերին՝ ուսուցիչները կկարողանան փոխել զանգվածային դպրոցների կրթական գործընթացի

մասնակիցների կարծրատիպերը զարգացման խնդիրներ ունեցող երեխաների նկատմամբ: Աշխատանքների տեքստերի հիման վրա ուսուցիչները կկարողանան ապացուցել, որ «հաշմանդամությունը» ոչ թե ախտորոշում է, այլ չբացահայտված ներուժ, հետևաբար նման երեխաների մոտ պասիվ-կախված կյանքի ուղեցույցներ չեն կարող մշակվել, սակայն անհրաժեշտ է նրանց ներգրավել ստեղծագործական գործունեություն մեջ:

Աշխատության նորույթը կայանում է նրանում, որ հավաքված նյութը կարող է հետաքրքրել այս թեմայով հետաքրքրված ընթերցողների լայն շրջանակին: Գեղարվեստական գրականության մեջ ներառական կրթության թեման համեմատաբար նոր ոլորտ է, որը պահանջում է մանրամասն ուսումնասիրություն: Բացի այդ, ուսումնասիրելով հաշմանդամություն ունեցող երեխաների մասին գեղարվեստական ստեղծագործությունները, նկատվում է հատուկ երեխաների ներառական կրթության խնդրին նվիրված աշխատությունների սուր պակաս:

Ուսուցչի դերը ներառական կրթության սկզբունքների իրականացման գործում հսկայական է: Որպես ուսուցիչ՝ նա կարող է վերապատրաստման գործընթացն կազմակերպել այնպես, որ գիտելիքները սովորեն և յուրացվեն դասարանի յուրաքանչյուր աշակերտի կողմից՝ անկախ նրանց կարողություններից կամ հատուկ կարիքներից: Որպես ուսուցիչ՝ նա կարող է դասարանում ստեղծագործել վստահության հատուկ մթնոլորտ, որում կարտացոլվեն յուրաքանչյուր սովորողի լավագույն կողմերը, տաղանդներն ու ուժեղ կողմերը, յուրաքանչյուր երեխայի բնավորությունը:

1. ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1.1 Սոցիալական խնդիրների նշանակությունն ու ազդեցությունը ներառական կրթության գործընթացում

Հատուկ կրթության սոցիալական խնդիրներն այսօր ամենաարդիականներից են: Սա առաջին հերթին պայմանավորված է նրանով, որ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների թիվը անշեղորեն աճում է:

Զարգացած քաղաքակիրթ երկրները ձգտում են լուծել հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց աճող թվի հետ կապված խնդիրները՝ հիմնվելով այդ խնդիրների ձևավորման և լուծման գիտական մոտեցման, նյութատեխնիկական միջոցների կիրառման, մանրամասն իրավական մեխանիզմի, ազգային և հանրային ծրագրերի վրա, ինչպես նաև մասնագետների մասնագիտական պատրաստվածության բարձր մակարդակի վրա:

Եվ այնուամենայնիվ, չնայած բժշկության ոլորտում գործադրված ջանքերին և զգալի առաջընթացին, հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց թիվը դանդաղ, բայց անշեղորեն աճում է: Օրինակ՝ տարեկան 3-5%-ով ավելանում է հատուկ կրթության կարիք ունեցող երեխա: Դրանք հիմնականում բնածին պաթոլոգիաներով երեխաներ են՝ ուղեղային կաթված, կուրություն, խլություն, մտավոր հետամնացություն:

Նման երեխաների հետ աշխատող մասնագետները հայտնաբերել են հետևյալ խնդիրները (մեր երկրում հաշմանդամություն ունեցող երեխա ունեցող ընտանիքի և հենց երեխայի առջև ծառայած խոչընդոտները).

1) երեխայի սոցիալական, տարածքային և տնտեսական կախվածությունը ծնողներից և խնամակալներից.

2) հոգեֆիզիոլոգիական զարգացման առանձնահատուկ կարիքներ ունեցող երեխայի ծննդյան ժամանակ ընտանիքը կամ քայքայվում է, կամ խնամում է երեխային՝ խոչընդոտելով նրա զարգացմանը.

3) աչքի է ընկնում նման երեխաների թույլ մասնագիտական պատրաստվածությունը.

4) քաղաքում տեղաշարժվելու դժվարությունները (ճարտարապետական կառույցներում տեղաշարժվելու պայմաններ չկան, տրանսպորտը և այլն), ինչը հանգեցնում է հաշմանդամի մեկուսացմանը.

5) բավարար իրավական աջակցության բացակայություն (հաշմանդամություն ունեցող երեխաների օրենսդրական դաշտի անկատարություն).

6) հաշմանդամություն ունեցող երեխաների նկատմամբ հասարակական բացասական կարծիքի ձևավորում («հաշմանդամ-անպետք» կարծրատիպի առկայությունը և այլն).

7) տեղեկատվական կենտրոնի և սոցիալ-հոգեբանական վերականգնման համալիր կենտրոնների ցանցի բացակայությունը, ինչպես նաև պետական քաղաքականության թուլությունը:¹

Ցավոք սրտի, սա միայն մի փոքր մասն է այն խնդիրների, որոնց ամեն օր բախվում են հաշմանդամություն ունեցող երեխաները:

Ներառական պրակտիկա իրականացնող ուսուցչի գործունեության առանձնահատկությունները արտացոլվում են իր ամենօրյա աշխատանքում՝ նրա իրագործման ցանկացած փուլում:

Հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների սոցիալական ինտեգրման, առողջ մարդկանց հանդուրժողականության, ինքնագիտակցության և օգնող վարքագծի մակարդակի բարձրացման ծրագրի մշակումն ու ներդրումը կարևորագույն խնդիրներից են ներառական կրթության արդյունավետ կազմակերպման գործընթացում: Գոյություն ունի ուսուցման տեմպերի և հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին ու առողջ երեխաների հասանելի գիտելիքների քանակի համադրման լուրջ խնդիր: Ներառական մասնագիտական կրթության էությունը հաշմանդամություն ունեցող անձանց վերականգնման համապարփակությունն է,

¹ Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների հիմնական խնդիրները // <http://www.sociodone.ru/codos-331-1.html> (Մուտքի ամսաթիվ՝ 02/12/2016)

բազմամասնագիտական մոտեցման մեջ՝ մարդկային կարողությունների սոցիալական և մասնագիտական գործունեություն համապատասխանելիությունը նրա ֆիզիկական մակարդակին, հոգեբանական և սոցիալական ներուժը: Ձեռքբերման համար այս նպատակը պահանջում է հանրային, կրթական, տեխնիկական, կադրային, առողջապահական, գիտական և այլ ռեսուրսներ: Անհրաժեշտ է ոչ միայն ապահովել սովորողների համատեղ առաջատար գործունեության կազմակերպում, այլ նաև պայմաններ ստեղծել ներսում անմիջական շփման համար, կրթական, աշխատանքային, կենցաղային իրավիճակներում համախմբել հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասնագիտական զարգացման գործում ներգրավված ուսումնական հաստատությունների աշխատակիցների ջանքերը:

Որպեսզի հաշմանդամություն ունեցող երիտասարդները դառնան մրցակցող մասնագետներ հասարակ քաղաքացիների հետ աշխատաշուկայում, պետք է ստեղծել որոշակի պայմաններ՝ նպատակների և ուսումնական ծրագրերի ճշգրտում հաշմանդամություն ունեցող անձանց կարողություններին և կարիքներին համապատասխան, մասնագիտական ուսուցման համար համապատասխան պայմանների ստեղծում ողջամիտ հարմարեցման օգնությամբ, հոգեբանական և մանկավարժական ու սոցիալական վերականգնողական աջակցություն:²

1.2 Ներառական կրթություն, հիմնական հասկացությունները

Սովորողները սովորում և օգտագործում են իրենց սովորածը տարբեր ձևերով: Բնակության վայրի հանրակրթական դպրոցներում կրթական գործընթացում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ընդգրկումը նոր մոտեցում է կրթության համար: Այս մոտեցումը կապված է կրթության մեջ ներառական կոչվող գործընթացի հետ, և, համապատասխանաբար, այս մոտեցմանը համահունչ կրթությունը ներառական կրթությունն է:³

² Инклюзивное образование. Выпуск 1. - М.: Центр «Школьная книга» 2012.

³ Голубева Л.В. Инклюзивное образование: идеи, перспективы, опыт. Изд-во «Современная школа» 2011.

Ներառումը հաշմանդամություն ունեցող սովորողներին ինքնավստահություն հաղորդելու փորձ է՝ դրանով իսկ դրդելով նրանց դպրոց գնալ այլ երեխաների՝ ընկերների և հարևանների հետ: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները ոչ միայն հատուկ վերաբերմունքի և աջակցության կարիք ունեն, այլև նրանց կարողությունների զարգացման կարիք, ինչը հանգեցնում է հաջողությունների դպրոցում:

Ներառական կրթությունը ուսումնական գործընթացի այնպիսի կազմակերպումն է, որում բոլոր երեխաները՝ անկախ ֆիզիկական, մտավոր, մշակութային, էթնիկական, լեզվական և այլ հատկանիշներից, ընդգրկվում են հանրակրթական համակարգում և սովորում իրենց բնակության վայրում:

Զարգացող հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ներառական կրթությունը հասակակիցների հետ միասին՝ տարբեր երեխաների ընդհանուր կրթությունն է նույն դասարանում, այլ ոչ թե հատուկ հատկացված խմբում (դասարանում): Նման կրթության նպատակը՝ սովորելու համար ընդհանուր պայմանների ստեղծումն է, հաղորդակցության և հարաբերությունների խոչընդոտները վերացնելը:

Ներառումը բարենպաստ և ձեռնտու է կրթական գործընթացի բոլոր մասնակիցներին, այն դրական փորձ է, որը ուրախություն է պատճառում բոլոր երեխաներին: Այս ուսումնական գործընթացը նպաստում է տարբեր մեթոդների և տեխնիկայի ներդրմանը:

Պետության կողմից երաշխավորված իրավունքների իրականացումը, հիմնական կարիքների բավարարումը, ինչպես նաև հաշմանդամություն ունեցող երեխաների հետագա ընդգրկումը հասարակության մեջ իրականացվում է ընտանիքի, դպրոցի, բժշկական և վերականգնողական հաստատությունների և ամբողջ հասարակության կողմից:

Գրեթե ողջ աշխարհում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների նկատմամբ վերաբերմունքն անցել է իր զարգացման մի քանի փուլ՝ նրանց նկատմամբ կատարյալ անտարբերությունից մինչև օրենսդրական նորմերում իրենց իրավական կարգավիճակը համախմբելու անհրաժեշտության ճանաչումն ու գիտակցումը:

Համակարգի բարեփոխման հիմնական ուղղությունը հատուկ կրթությունը ժամանակակից զարգացած և զարգացող աշխարհի երկրներում ներառական

կրթության ներառումն է, որը ծառայում է որպես յուրաքանչյուր մարդու կրթության իրավունքի իրացման միակ միջազգայնորեն ճանաչված գործիք (ներառյալ հաշմանդամություն ունեցող անձի կրթության իրավունքը): Ներառական մոտեցումը ներառում է երեխաների կրթական տարբեր կարիքների ըմբռնումը և ավելի մեծ մասնակցության միջոցով այդ կարիքները բավարարելու համար ծառայություններ մատուցելը կրթական գործընթացում, հանրության ներգրավվածությունը և կրթության ոլորտում խտրականության վերացումը:

Ներառումը պետք է դիտվի որպես կարևոր «Կրթություն բոլորի համար» շարժման մաս: Յուրաքանչյուր երեխա պետք է ունենա հիմնական որակյալ կրթությունը: Սա հանգեցնում է դպրոցներում և համակարգում ստեղծագործելու հիմնական կրթության այնպիսի միջավայր, որը թույլ է տալիս երեխաներին ձեռք բերել գիտելիքներ: Նման միջավայր պետք է լինի երեխաների համար հարմար, արդյունավետ և ընկերասեր, առողջ և անվտանգ:

Հատուկ պայմաններ կարող են ստեղծվել ոչ միայն մասնագիտացված դպրոցներում, այլև ընդհանուր տիպի ուսումնական հաստատություններում, այդ թվում՝ հատուկ դասարանների բացման միջոցով: Սա կարող է նշանակել, որ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների զգալի մասը չի սովորում, և բավարար չափով մշակված չէ հանրակրթական հաստատություններում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կրթության իրավունքի իրացման մեխանիզմը:

Բայց, հոչակելով այս սկզբունքները կրթության ոլորտում, պետությունը շարունակում է ձևավորել հատուկ կրթության համակարգի իրավական հիմքերը: Շարունակվում է մշակվել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կրթության իրավունքի իրացման մեխանիզմը:

Ներառական կրթությունը հիմնված է փիլիսոփայության, հայեցակարգային հիմքերի, ընդհանուր մանկավարժության օրինաչափությունների և սկզբունքների վրա: Բացի ընդհանուր օրենքներից և հանրահայտ դիդակտիկ սկզբունքներից, ներառական կրթությունը ենթակա է հատուկ սկզբունքների՝

1. Մարդու արժեքը կախված է ոչ միայն նրա կարողություններից ու ձեռքբերումներից: Յուրաքանչյուր մարդ յուրահատուկ է:

2. Յուրաքանչյուր մարդ ընդունակ է զգալու և մտածելու:

3. Յուրաքանչյուր ոք ունի հաղորդակցվելու և լսելու իրավունք:

4. Իրական կրթությունը կարող է տեղի ունենալ միայն իրական հարաբերությունների համատեքստում. բոլոր մարդիկ միմյանց կարիք ունեն, բոլոր մարդիկ կարիք ունեն հասակակիցների և դաստիարակների աջակցության և բարեկամության:

5. Բոլոր սովորողների համար առաջընթացը կարող է ավելի շատ լինել այն մասին, թե ի՞նչ կարող են անել, քան թե ի՞նչ չեն կարող անել:

6. Բազմազանությունը ուժեղացնում է մարդկային կյանքի բոլոր կողմերը:⁴

Ներառական կրթությունը ենթադրում է, որ աշակերտները, իրենց ողջ բազմազանությամբ և առանձնահատկություններով, սովորեն կողք կողքի նույն դպրոցում և դասարանում: Ներառական կրթությունը շատ բարձր է գնահատում ուսումնական գործընթացում յուրաքանչյուր աշակերտի ներդրումը: Սակայն այս սահմանումը թերևս թաքցնում է կրթական ներառում երևույթի բարդությունը: Ներառման սահմանումը ժամանակի ընթացքում փոփոխվել է, ինչի պատճառով ավելի է մեծացել պատշաճ ներդրումների, ռազմավարության և չափորոշիչների մշակման պահանջը: Առկա են կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների սոցիալական և կրթական հմտությունների զարգացման բազմաթիվ խնդրահարույց հարցեր ու մարտահրավերներ, այդ թվում՝ ուսուցիչների կրթությունը և վերապատրաստումները, դպրոցների սոցիալական ու ֆիզիկական միջավայրի հարմարեցումները, ինչպես նաև ծնողների ակնկալիքները, մոտեցումները և պատկերացումները: Ավելին, ներառական կրթությունը դպրոցներում և համայնքներում հավուր պատշաճի ներդրելու համար անհրաժեշտ է, որ քաղաքականություն մշակողները, համալսարանները, դպրոցները, հասարակական կազմակերպությունները, ծնողները և այլ շահագրգիռ մասնակիցները ներգրավվածություն ունենան այս գործընթացում:

«Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-200-Ն), որով նախատեսվում է հանրակրթության համակարգում անցում կատարել համընդհանուր ներառական կրթության:⁵

⁴ Կոժեկինա Տ.Վ. Ներառական կրթություն. Մ., Պրեսսպեկտիվա հրատ. 2013.

⁵ ՀՀ ՕՐԵՆՔԸ «ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ ԵՎ

ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=946>

Համաձայն օրենքի՝ մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը հանրապետությունում կներդրվի համընդհանուր ներառական կրթության համակարգ: Ըստ օրենքի՝ ներառական կրթությունը յուրաքանչյուր երեխայի համար, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող, զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան, անհրաժեշտ պայմանների և հարմարեցված միջավայրի ապահովման միջոցով կրթական գործընթացին առավելագույն մասնակցության և հանրակրթության պետական չափորոշիչով սահմանված արդյունքի ապահովումն է: Համաձայն վերոհիշյալ օրենքի՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունի «ուսուցման հետ կապված դժվարություններ, այդ թվում՝ զարգացման ֆիզիկական կամ մտավոր առանձնահատկություններ ունեցող այն անձը, սովորողը, որի կողմից հանրակրթական հիմնական ծրագրերը յուրացվելու համար անհրաժեշտ են կրթության առանձնահատուկ պայմաններ»:

Կրթության առանձնահատուկ պայմաններն օրենքով սահմանվում են՝ որպես «հանրակրթական հիմնական ծրագրի յուրացմանը նպատակաուղղված առարկայական ծրագրերի և ուսուցման մեթոդների, ուսուցման անհատական տեխնիկական միջոցների, հարմարեցված միջավայրի, ինչպես նաև մանկավարժական, սոցիալական և այլ ծառայությունների ամբողջություն», (Հոդված 3, կետ 10.15): Կարևոր է նաև նշել, որ ներառական կրթությունը չի վերաբերում միայն հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կրթությանը. այն պետք է օգտակար լինի բոլոր երեխաներին և կենտրոնացած բոլորի կրթական կարիքների վրա՝ բոլոր սովորողների համար ապահովելով որակյալ կրթություն և սոցիալական ներառում: Ըստ ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի կատարած հետազոտությունների՝ ներառական կրթությունն օգնում է բոլոր երեխաներին՝ հաշմանդամություն ունեցող և առանց, նաև նպաստում ավելի կայուն, հանդուրժող և բարգավաճ հասարակության կայացմանը:⁶

⁶ Children with Disabilities THE STATE OF THE WORLD'S CHILDREN 2013 EXECUTIVE SUMMARY https://www.unicef.org/publications/files/SOWC2013_Exec_Summary_ENG_Lo_Res_24_Apr_2013.pdf

2. ՈՒՍՄԱՆ ՄԵՋ ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

2.1 Ուսուցչի դերը հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացման և ինտեգրման գործում ժամանակակից ներառական կրթության համակարգում

Ժամանակակից ներառական կրթության պայմաններում յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է ունենա հատուկ մանկավարժության և հոգեբանության առնվազն նվազագույն հմտություններ, սիրի երեխաներին, կարողանա արագ ելք գտնել արտակարգ իրավիճակներից և հարմարավետ պայմաններ ապահովել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացման և ինտեգրման համար: Ուսուցիչները միշտ ազդում են իրենց աշակերտների վրա, և յուրաքանչյուր ուսուցչի շահերից է բխում համոզվել, որ այդ ազդեցությունը միայն դրական է: Դա առավել դժվար է իրականացնել, եթե դասարանում կա «հատուկ» երեխա, այսինքն՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխա: Հայոց լեզուն և գրականությունը բավականին արգասաբեր առարկաներ են հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացման և հարմարեցման համար, որոնք օգնում են զարգացնել ինչպես առողջ, այնպես էլ հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին:

Այս առարկաների վերաբերյալ հնարավոր է դասի աշխատանքի համար տեքստերի ընտրության փոփոխականություն: Եթե դասարանում կա հաշմանդամություն ունեցող երեխա, ուսուցիչը կարող է ընտրել բարոյական տեքստեր, որոնք դաստիարակում են հանդուրժողականություն և ուսուցանում են համակրանք դասարանի բոլոր երեխաների նկատմամբ, կրթական տեքստեր, որոնք ընդլայնում են երեխաների հորիզոնները և թույլ են տալիս ընդլայնել երեխայի գիտելիքները աշխարհի մասին, տեքստեր, որոնք օգնում են հասկանալ

հասարակության գործունեության կանոններն ու առանձնահատկությունները, ինչը նաև մեծապես նպաստում է հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացմանը:⁷

Խոսքի զարգացման դասերի շրջանակներում հնարավոր է կազմակերպել սովորողների փոխգործակցությունը, որը կնպաստի սոցիալականացմանը: Կարող եք երեխաներին հրավիրել երկխոսություններ, մենախոսություններ կամ նույնիսկ պարզապես նախադասություններ կազմելու տարբեր խոսքի իրավիճակների համար: Նույնիսկ նման պարզ առօրյա իրավիճակները դժվարություններ են առաջացնում հաշմանդամություն ունեցող երեխայի համար: Եթե նրանց նպատակաուղղված չեն սովորեցրել գործել նմանատիպ իրավիճակներում կամ քննարկել հետաքրքիր թեմա, ապա բանավոր փոխազդեցությունը կօգնի սովորողներին մտերմանալ, զարգացնել գրելու հմտությունները և սովորել որոշ սոցիալական դերեր, որոնք նրանց պետք կզան կյանքում: Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների սոցիալականացմանը կարող է օգնել դասարանում աշխատանքի ցանկացած ձև, որտեղ սովորողները աշխատում են խմբերով: Դուք կարող եք կազմակերպել որոնումներ, բանավեճեր, փոքր խմբերով կազմակերպել նախագծային գործողություններ, գրական ստեղծագործությունների վրա հիմնված փոքրիկ գծապատկերներ դնել, խմբերով պատմվածքներ գրել և շատ ավելին:

Ներառական կրթության հիմնախնդիրն առ այսօր կյանքի բոլոր ոլորտներում լայն ու բազմաչափ զարգացում է ստացել: Դպրոցական կրթության համակարգում առանձնահատուկ նշանակություն ունեն ներառման գործընթացները: Հենց այս ժամանակահատվածում երեխաները հնարավորություն են ստանում կամայականորեն գիտակցել իրենց և իրենց հնարավորությունները, մեծագույն սոցիալականացում, ինչպես նաև դեռահասության տարիքում որոշում կայացնել դառնալ մարդ և ընտրել զբաղմունք իրենց ողջ կյանքի համար: Այս պահին մեծանում է ուսուցչի դերը, ով աշակերտների կողքին է, օգնում է նրանց ճիշտ որոշումներ կայացնել, մասնակցում է պլանների իրականացմանը և այլն: Իսկ հատուկ երեխաների կատեգորիայի հետ աշխատող ուսուցչի դերը մի քանի անգամ մեծանում է:

⁷ Չափավոր և ծանր մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հետ աշխատող հատուկ մանկավարժի ուղեցույց, Երևան, 2008

Ներառական կրթությունը հաշմանդամություն ունեցող և առանց համապատասխան սահմանափակումների անձանց համատեղ կրթության և դաստիարակության գործընթաց է:

Ուսուցիչը այն մարդն է, ով անմիջականորեն ներգրավված է ուսուցման և դաստիարակչական աշխատանքում:

«Ուսուցիչ» տերմինի սահմանումը թույլ է տալիս հասկանալ ուսուցչի գործունեության միայն այն կողմը, որը հիմնված է պրոֆեսիոնալիզմի, տեսական գիտելիքների և հմտությունների վրա, այսինքն. հատուկ վերապատրաստման ասպեկտը. Բայց առանց համապատասխան «մարդկային» գործոնի այս չափանիշները չեն կարող ամբողջությամբ իրականացվել: Ինքը՝ ուսուցիչը և դասավանդման գործընթացը պետք է լինեն նաև մարդասիրական և ստեղծագործական: Միայն մանկավարժական գործունեության այս երկու ասպեկտների ինտեգրման դեպքում հնարավոր է արդյունավետ աշխատանք և անհրաժեշտ արդյունքների ձեռքբերում:

Ուսուցիչը կարևոր դեր է խաղում ցանկացած երեխայի կրթական կարիքներին անմիջականորեն հարմարեցված բարոյական և նյութական միջավայր ստեղծելու գործում: Դա հնարավոր է միայն ծնողների, այլ ուսուցիչների, կրթական կազմակերպության ղեկավարության և այլնի հետ սերտ համագործակցությամբ, այսինքն, ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցների սերտ թիմային փոխգործակցության մեջ:

Միևնույն ժամանակ, անհնար է պարզապես փոխել միջավայրը ներառական բաղադրիչի համար: Անհրաժեշտ է նաև, որ այս գործընթացի յուրաքանչյուր մասնակից ինքն իրեն փոխի: Սա ավելի շատ վերաբերում է ուսուցչին, ով անմիջականորեն աշխատում է տուժած կատեգորիայի երեխաների հետ:

Անհրաժեշտ փոփոխություններն իրականացնելու համար ուսուցիչը պետք է ունենա հիմնական նյութը: Ուսուցիչը պետք է լինի բարձր կրթված, իմանա երեխաների ֆիզիոլոգիական, հոգեբանական և անձնական օնտոգենետիկ զարգացման հիմունքները, կարողանա աշխատել թիմում (ինչպես սովորողների, այնպես էլ նրանց ծնողների, այնպես էլ գործընկերների հետ), իմանա աշխատանքի

մանկավարժական և կրթական ծրագրերը, լինել հոգեբանորեն պատրաստված իրենց աշխատանքին և այլն:

Այս ամենը վերաբերում է բոլոր կատեգորիաների երեխաների հետ աշխատանքին: Բայց ներառական կրթության ուսուցչի կարևոր բաղադրիչը հենց աշակերտի խախտումների բնույթի, ինչպես նաև նրա հետ աշխատելու կոնկրետ ձևերի գիտակցումն է: Կարևոր է նաև, որ ուսուցիչը ձգտի նոր գիտելիքների, շարունակաբար կատարելագործի ինքն իրեն և ամեն անգամ էլ ավելի հետաքրքրվի իր մանկավարժական գործունեության բնագավառով:⁸

2.2 Ուսուցման մեթոդների ներդրման առանձնահատկությունները ներառական կրթության պայմաններում

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների մեծ մասը դժվարություններ է ունենում՝ կապված ընթերցանության հետ: Ուսուցիչների համար առավել հեշտ է գնահատել երեխայի սահուն ընթերցանությունը՝ ի տարբերություն այլ որակական հատկանիշների, քանի որ շատ կարճ ժամանակում կարելի է հասկանալ՝ արդյոք աշակերտն առաջադիմել է կարդալու հմտության մեջ և համապատասխանում է ընդհանուր դասարանի մակարդակին, թե ոչ: Սահուն(վարժ) ընթերցանությունը կազմված է 3 բաղադրիչներից՝

- ճիշտ ընթերցանություն,
- արագություն,
- վանկատում:

Սովորաբար գնահատվում է ճիշտ ընթերցանությունն ու արագությունը: Սահուն ընթերցանությունն ասելով՝ մենք հասկանում ենք առաջարկված նյութի ամբողջական բառերով, առանց ընդհատելու, հնարավորինս արագ կարդալը, ընդ որում կարդալու արագությունը պետք է համապատասխանի սովորական խոսակցության տեմպին՝ նպաստելով ընթերցված նյութի բովանդակության,

⁸ Թեթև մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հատուկ կրթական չափորոշիչ, Երևան, 2006թ.

գաղափարի ըմբռնմանն ու ենթատեքստի կռահմանը (ինչպես կարդացողի, այնպես էլ ունկնդրի կողմից):

Ուսուցիչն ընտրում է աշակերտին անձանոթ տեքստ, որը նա ի վիճակի է կարդալու ինքնուրույն կամ թեթևակի օգնությամբ, տեքստի մեկ տարբերակը տալիս աշակերտին և մյուսը պահում իրեն՝ սխալները նշելու համար, կարելի է նաև ձայնագրել՝ առաջընթացն արձանագրելու համար: Ուսուցիչը հրահանգում է աշակերտին, որ կարդա, եթե աշակերտը չի կարողանում կարդալ բառը, ապա ուսուցիչը 3 վայրկյան սպասելուց հետո հուշում է բառը, ամեն սխալ կարդացած բառի տակ գիծ է քաշում. դա վերաբերում է սխալ արտասանությանը, բառի փոխարինմանը, բացթողմանը, 3 վայրկյանից ուշ բառի ընթերցմանը, միևնույն ժամանակ սխալ չի համարվում բառի ավելացումը, կրկնումը, ինքն իրեն ուղղումը: Բացի դրանից ուսուցիչն ուշադրություն է դարձնում արտասանության, արագության, կրկնողությունների վրա:⁹

Համագործակցային մանկավարժական տեխնոլոգիայի կիրառումը պայմանականորեն բաժանում են 3 հիմնական փուլերի՝

1. ուսումնական նյութի նախապատրաստում
2. աշակերտների նախապատրաստում համատեղ աշխատանքին
3. բուն ուսումնական աշխատանքի ընթացքը:

Սա այն տեխնոլոգիաներից է, որի ներդրումը ներառական կրթություն կարևոր պայմաններից է հանդիսանում: Քանի որ ներառական կրթության ամբողջ նպատակը կրթության հատուկ կարիք ունեցող երեխաների ներգրավելն է ուսուցման գործընթացին և բացի այդ ինտեգրելը կոլեկտիվում՝ առանց որևէ խտրականության: Իսկ այս տեխնոլոգիան հենց ինքը մի միջոց է, այս նպատակը իրականացնելու համար, քանի որ այս տեխնոլոգիայի հիմքում ընկած է համագործակցային, կոլեկտիվ աշխատանքի ձևը և սա մի միջոց է որով կրթության առանձնահատուկ կարիք ունեցող երեխաները կարող են համատեղ աշխատել մյուս աշակերտների հետ: Դա կարող է իրականացվել թե գույգերով և թե խմբակային աշխատանքի ձևով: Սա կնպաստի նրան, որ թույլ կարողություններով երեխան կաշխատի և կհամագործակցի

⁹ Нигматов З. Г., Ахметова Д. З., Челнокова Т. А. Инклюзивное образование: история, теория, технология. Изд-во ПОЗНАНИЕ. 2014.

առավել բարձր կարողություններով աշակերտի հետ և աջակցություն կստանա վերջինիս կողմից: Հայտնի է, որ խմբակային կամ զույգերով աշխատանքը ավելի է մտերմացնում աշակերտներին, այսինքն՝ դա նպաստում է, որ կրթության հատուկ կարիք ունեցող երեխաները իրենց զգան կուլեկտիվի մի մաս և ունենան իրենց ուրույն դերը:

Ուսումնական նյութի նախապատրաստական փուլում կատարվում է ուսումնական նյութի ընտրություն, դրա բաժանում տրամաբանական հատվածների, լրացուցիչ նյութի ընտրություն, թիմային աշխատանքի տեսակի ընտրություն:

Աշակերտների նախապատրաստումը համատեղ աշխատանքի՝ կարողությունների ձևավորման փուլում կատարվում է

- Ուրիշին լսելու կարողությունների ձևավորում
- Ուրիշի տեսակետի մասին կարծիք արտահայտելու կարողությունների ձևավորում
- Մեփական կարծիք արտահայտելու և այն հիմնավորելու կարողությունների ձևավորում
- Մտապատկերը խոսքի միջոցով արտահայտելու և բանավոր խոսքը մտապատկեր դարձնելու կարողությունների ձևավորում
- Վերլուծություն և համադրություն կատարելու կարողությունների ձևավորում
- Եզրահանգումներ կարատելու կարողությունների ձևավորում և այլն:

Ուսուցման այս տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է

- Ուսուցման արդյունավետության բարձրացմանը՝ ավելի լավ է յուրացվում և մտապահվում ուսումնական նյութը
- Տրամաբանական մտածողության զարգացմանը
- Խթանում է ուսման բարձր ճանաչողական դրդապատճառների ձևավորմանը
- Ինքնուրույն, առանց գիտելիքներ ձեռքբերելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը
- Ուրիշներին գնահատելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը

- Նպատակներ ձևավորելու և դրանց իրականացնելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը
- Համագործակցային կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը
- Վերլուծելու, համադրելու և ինքնուրույն եզրահանգումներ կատարելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը
- Ստեղծագործական կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը:¹⁰

Այսպիսով, կարելի է ասել, որ ուսուցիչը ներառական կրթության համակարգի կարևոր օղակն է: Իսկական մասնագետը պետք է ունենա մանկավարժական գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների համալիր, ինչպես նաև ունենա անսահմանափակ բարոյահոգեբանական և անձնական հնարավորություններ՝ իր սովորողների սեփական զարգացման և վերապատրաստման, ինչպես նաև կրթական համակարգի ընդհանուր զարգացման համար:

¹⁰ Չափավոր և ծանր մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հետ աշխատող հատուկ մանկավարժի ուղեցույց, Երևան, 2008

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ներառական կրթության զարգացումն ազդում է հանրային քաղաքականության, սովորողների և ուսուցիչների վրա: Ելնելով մեր ուսումնասիրության բոլոր փուլերի արդյունքներից՝ մենք եկել ենք հետևյալ եզրահանգումներին, որ ներառական կրթության զարգացման համար

ա) անհրաժեշտ է տեղական մակարդակում մշակել ներառական կրթության մոտեցումները, գործունեության ոլորտները և բովանդակությունը.

բ) երեխաների համար պատրաստել հատուկ ուսումնական նյութեր, ներառական դասարաններում աշխատող ուսուցիչների համար՝ մեթոդական.

գ) ուսուցիչները պետք է հատուկ պատրաստվածություն ունենան նման երեխաների հետ աշխատելու համար.

դ) դպրոցի տեխնիկական հագեցվածությունը պետք է համապատասխանի կրթության պահանջներին՝ ներառական կրթության զարգացման համար:

ե) լրացնել հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին նվիրված արտադասարանական ընթերցանության աշխատանքների, ներառական կրթության աշխատանքների ցանկը.

զ) գրույցներ վարել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների խնդիրների, գրականության դասերին նրանց կարողությունների մասին, օրինակներ բերել արվեստի գործերից.

է) սովորողներին ծանոթացնել հաշմանդամություն ունեցող գրողների, բանաստեղծների գրական աշխատանքին, որպեսզի երեխաները տեսնեն, թե ինչի են ընդունակ առանձնահատուկ մարդիկ, որքան տաղանդավոր են նրանք, որքան հարուստ է նրանց ներաշխարհը:

Մենք կարծում ենք, որ այս առաջարկությունները կբարձրացնեն դպրոցականների հանդուրժողականությունը, իսկ խտրականության նվազեցումը կհանգեցնի ավելի խաղաղ հասարակության: Համոզված ենք, որ ներառական

կրթությունը հնարավորություն է տալիս յուրաքանչյուր սովորողի իրեն ընդունելի զգալ, հաշվի է առնում նրա կարիքները, գնահատում նրա կարողությունները:

Այսպիսով՝ ներառական կրթության պայմաններում մանկավարժական տեխնոլոգիաների և մեթոդների ներդրման համար նախ և առաջ ուսուցիչները պետք է հիմնական գիտելիքներ ստանան հաշմանդամության ասպարեզից, որպեսզի նրանց վերաբերմունքը և աշխատանքի մեթոդները չխանգարեն հատուկ կարիքներով երեխաներին ուսումնական պլանի նկատմամբ հավասար մատչելիություն ունենալու: Նման ուսուցումը պետք է լինի մշտական՝ կարճ դասընթացների (կամ մոդուլների) ձևով և անցկացվի տեղական կրթական միջավայրում, ցանկալի է՝ նրանց սեփական դպրոցում: Այն անհրաժեշտ է անցնել և՛ նախքան դպրոցում աշխատանք սկսելը, և՛ արդեն մանկավարժական գործունեության ընթացքում:

Ըստ էության, եթե ուսուցիչները կարող են կանոնավորապես հանդիպել և քննարկել իրենց խնդիրները, զարգացնել իրենց ընդունակությունների նկատմամբ վստահություն, ապա դա, թերևս, անձնակազմի որակավորման բարձրագույն առավել արդյունավետ ձևն է: Ուսուցիչները պետք է հասկանան և ընդունեն այն փաստը, որ եթե բոլոր երեխաներն ունեն կրթության իրավունք, ապա դա իրենց՝ ուսուցիչների պարտականությունն է ուսուցանել բոլոր երեխաներին: Ուսուցիչներին այդ պատասխանատվությունը ստանձնելուն մղելը կարող է հաջողության բանալին լինել:

Երեխան, որի զարգացումը դժվարեցված է ֆիզիկական խնդրի առկայությամբ, ոչ թե թեր զարգացած է քան իր նորմալ հասակակիցները, այլ երեխա է, որն ուրիշ կերպ է զարգացած, քան իր հասակակիցները: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս կարևորել, որ խնդիր ունեցող երեխաները նույնպես համարվում են հասարակության լիիրավ անդամ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՀՀ ՕՐԵՆՔԸ «ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=946>
2. Թեթև մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հատուկ կրթական չափորոշիչ, Երևան, 2006թ.
3. Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների հիմնական խնդիրները // <http://www.sociodone.ru/codos-331-1.html> (Մուտքի ամսաթիվ՝ 02/12/2016)
4. Կոժեկինա Տ.Վ. Ներառական կրթություն. Մ., Պրեսպեկտիվա հրատ. 2013.
5. Չափավոր և ծանր մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հետ աշխատող հատուկ մանկավարժի ուղեցույց, Երևան, 2008
6. Голубева Л.В. Инклюзивное образование: идеи, перспективы, опыт. Изд-во «Современная школа» 2011.
7. Инклюзивное образование. Выпуск 1. - М.: Центр «Школьная книга» 2012.
8. Нигматов З. Г., Ахметова Д. З., Челнокова Т. А. Инклюзивное образование: история, теория, технология. Изд-во ПОЗНАНИЕ. 2014.
9. Children with Disabilities THE STATE OF THE WORLD'S CHILDREN 2013 EXECUTIVESUMMARY https://www.unicef.org/publications/files/SOWC2013_Exec_Summary_ENG_Lo_Res_24_Apr_2013.pdf